

Українська культура II половини XX ст.

Лекція 7

План

- 1. *Культура Української РСР 1940-50-х рр.***
- 2. *Культура Української РСР 1960-80-х рр.***
- 3. *Культура незалежної України***

***Культура Української
РСР***

1940-50-х рр.

Освіта

- В повоєнний період відбудовувалися зруйновані під час війни школи, наукові заклади.
- На 1950 р. відновлена довоєнна мережа шкіл.
- Запроваджена мережа заочних та вечірніх шкіл для дорослих.
- 1953 р. – перехід до обов'язкової 7-річної освіти.
- Однак відчувалася гостра потреба у підручниках, зошитах, нестача учителів.
- Скорочення шкіл з українською мовою викладання.
- Збільшення кількості студентів.
- Заідеологізованість освіти.

Наука

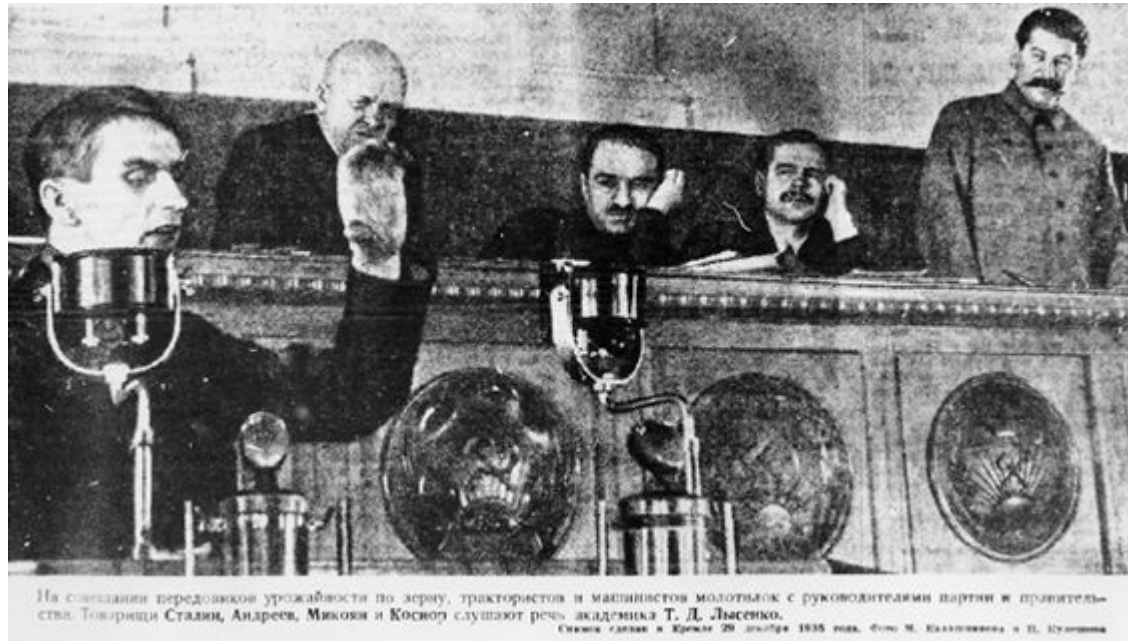
- Відновлення роботи науково-дослідних установ, зміцнення їх матеріально-технічної бази.
- Провідна установа – АН УРСР на чолі з О.Палладіним.
- Значні успіхи у дослідженнях з фундаментальних наук:
 - 1946 р. – запущено перший в республіці атомний реактор,
 - 1948-1950 рр. – виготовлено у Києві першу в Європі цифрову обчислювальну машину під керівництвом С.Лебедева.
 - 1956 р. Генеральним конструктором будівництва космічних кораблів в СРСР став українець **Сергій Корольов**.

«Лисенківщина»

- Політична кампанія в біологічній радянській науці з переслідування генетиків і заборона генетичних досліджень.
- Президент Всесоюзної академії сільськогосподарських наук **Трохим Лисенко** оголосив ген міфом, генетику «продажною дочкою імперіалізму», а кібернетику – її «рідною сестрою».
- Таку позицію Т.Лисенко аргументував не науковими доказами, а **ідеологічними** штампами, які запозичив з «Короткого курсу історії ВКП (б)».
- Сталін підтримав Т.Лисенка, розпочалися переслідування і розправи над генетиками
- 1947-1948 рр. репресовані вчені-біологи Д.Третьяков, І.Поляков, С. Делоне та ін.
- розгром генетики та кібернетики
- припинено наукові дослідження
- Ідеологізація**

Виступ Лисенка в Кремлі

На свіданні передовиків урожайності по зерну, трактористів и машинистів молотилок с керівниками партії и правительства. Товарищі Сталін, Андрєєв, Микоян и Косигов слухають речч академіка Т. Д. Лисенко.
Світка Сидан в Кремлі 29 лютого 1935 года. Фото М. Калашніков и П. Кушніков

Література

- У розвитку культури України важливу роль відіграли
- ▣ **Олесь Гончар**
- трилогія
«Прапороносці»
- соціалістичний реалізм

Література

- ▣ **Володимир Сосюра**
- ▣ поема «Олег Кошовий»
- ▣ поет, прозаїк
- ▣ 1951 р. на тлі «ждановщини» газета «Правда» розкритикувала Володимира Сосюру за вірш воєнної доби **«Любїть Україну»** (1944):
- ▣ Любїть Україну, як сонце любїть,
- ▣ як вітер, і трави, і води...
- ▣ В годину щасливу і в радості мить,
- ▣ любїть у годину негоди.
- ▣ Любїть Україну у сні й наяву,
- ▣ вишневу свою Україну,
- ▣ красу її, вічно живу і нову,
- ▣ і мову її солов'їну.

Література

▣ Михайло Стельмах

▣ прозаїк і поет

▣ **«На нашій землі»**

▣ соцреалізм

Література

- ▣ **Юрій Яновський**
- ▣ прозаїк, поет
- ▣ **«Київські оповідання»**
- ▣ неоромантизм, соціалістичний реалізм
- ▣ В романі **«Жива вода»** (1947) письменник втілює ідею невмирущості нації, відроджуваної після воєнної катастрофи.
- ▣ Гостро критикований за націоналізм, Яновський змушений був переробити цей роман згідно з принципами соцреалізму й перевидати його в далеко слабшому варіанті під іншою назвою **«Мир»** (1956).

Ждановщина

- **ідеологічна кампанія** в СРСР у 1946-1949 рр. в галузі **науки, літератури, культури та мистецтва**, коли були піддані нищівній критиці діяльність інститутів історії України та історії української літератури, творчих спілок, редакцій газет і журналів, діячів культури (письменників, композиторів, режисерів).
- Мета – придушення української самостійницької ідеї.
- Назва походить від прізвища секретаря ЦК ВКП(б) з питань ідеології **А.Жданова**.
- Принцип: «Єдиний можливий у радянській культурі конфлікт — це конфлікт доброго й найліпшого»
- Культурна настанова: **усі радянські митці, письменники та інтелігенція** в своїй творчості **мали притримуватись основної лінії Партії**.
- Ця настанова передбачала **переслідування митців**, що відхилялися від цієї генеральної лінії.
- В Росії піддавалися критиці твори сатирика Михайла Зощенка і поетеси Анни Ахматової.
- В Україні звинувачено у націоналістичних ухилах **Максима Рильського, Олександра Довженка, Володимира Сосюру** та ін».

Література.

Нищівна критика українських митців

«український буржуазний націоналізм»

- Розгортання боротьби з **«українським буржуазним націоналізмом»**
- Її жертвами стали **А.Малишко, П.Панч, М. Рильський, Ю.Яновський, Остап Вишня, В.Сосюра.**
- «Новим приводом для розгортання ідеологічного тиску на українську інтелігенцію стали Дні української культури в Москві (15-25 червня 1951 р.).
- Через тиждень у газеті "Правда" з'явилася гостра критична стаття на адресу ЦК КП(б) У, який нібито знову **послабив боротьбу з українським буржуазним націоналізмом**, який "звив собі кубло" в українській літературі та науці.
- У статті було розкритиковане лібрето опери **К.Данькевича "Богдан Хмельницький**. Її автори звинувачувалися в тому, що **недостатньо розкрили "прогресивну" роль російського царя та російських бояр».**

«КОСМОПОЛІТИЗМ»

- Боротьба проти **«безідейності, безпринциповості, космополітизму та низькопоклонства передгнилим заходом».**
- **«Зворотною стороною буржуазного націоналізму є безрідний космополітизм, що проявляється в плазуванні перед буржуазною культурою і в низькопоклонстві перед іноземщиною».**

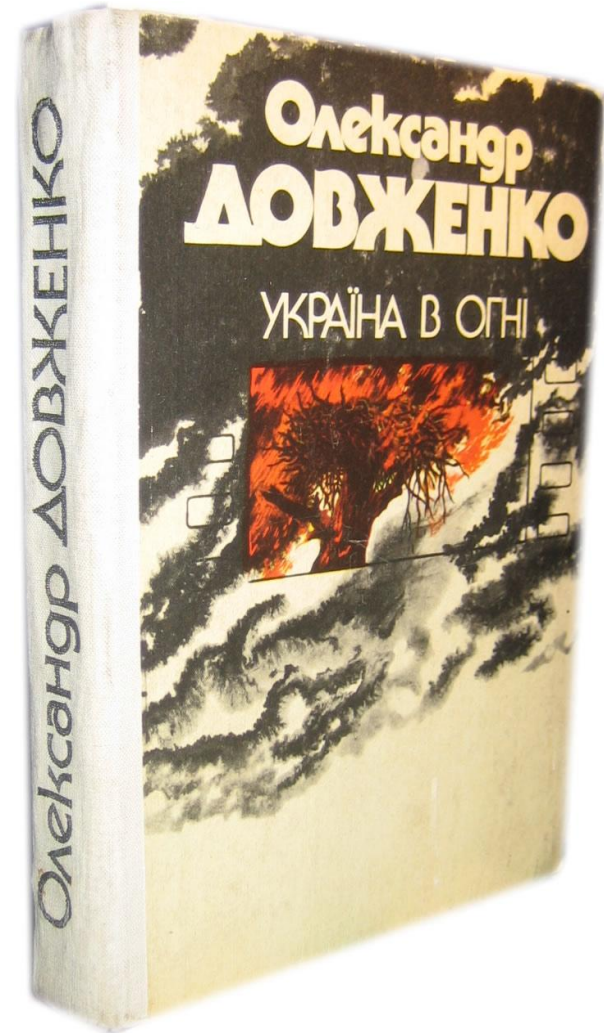
Характерні риси розвитку українського суспільства 1940-х – 1950-х рр.

- боротьба влади з проявами **“українського буржуазного націоналізму”**, з **“космополітизмом”** та **“низькопоклонством перед Заходом”**.
- Її наслідком стало відновлення та зміцнення ідеологічного контролю над суспільством.

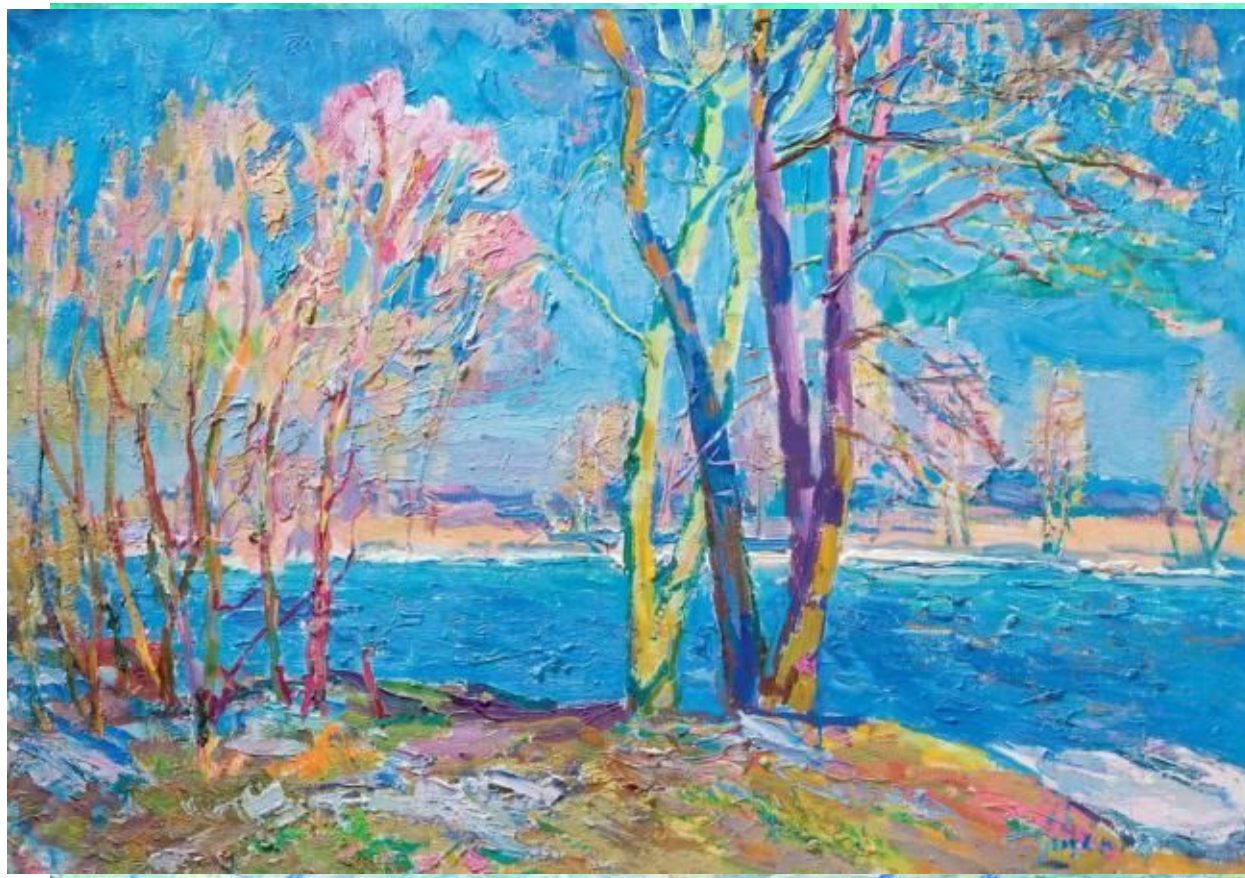
Мистецтво

- Домінування воєнної тематики.
- 1943 р. – публікація кіноповісті **О.Довженка «Україна в огні»**.
- присвячена подіям Другої світової війни
- показано життя простих селян під час німецької окупації.
- Ідея: засудження такого явища як війна, прославлення сили духа українців, невмирущості нації.

Живопис. Модернізм

- Мико́ла Петро́вич **Глу́щенко**
- український радянський художник
- автор портретів і краєвидів
- **“Підхід човна”**
- **“Зима”**
- **“Сонячна весна”**

Живопис

- Михайло Гордійович **Дерéгус**
- український графік і живописець
- Відображав історію, народних героїв, природу та побут України
- **«Тарас Бульба на чолі війська»**
- **«Тарас слухає кобзаря»**

Живопис

- Олексій
Олексійович
Шовкуненко
 - український маляр-
аквареліст
 - Жанри:
 - Пейзаж,
 - Індустріальний
пейзаж,
 - Портрет
 - Натюрморт
-

***Культура Української РСР
1960-80-х рр.***

2.

Освіта

- **1958 р.** – шкільна реформа. Впровадження **обов'язкової 8-річної освіти**.
- Реформа також передбачала вибір батьками мови навчання, що сприяло **русифікації** системи освіти в УРСР.
- **1976 р.** – перехід до **обов'язкової загальної середньої освіти**.
- Зростання кількості вузів, технікумів, профтехучилищ.
- 60-80 рр. – створення на основі педінститутів **Донецького, Сімферопольського та Запорозького університетів**.
- Збільшення кількості студентів. Зміцнення матеріально-технічної бази вузів.
- Невисока якість підготовки спеціалістів, особливо на заочних і вечірніх відділеннях.
- **Ідеологізація** освіти.
- **Русифікація освіти**. Російська мова стала обов'язковою для вивчення, а українську можна було вивчати за бажанням. Зменшення кількості українських шкіл. Викладання у вузах відбувалося переважно російською мовою.

Космонавтика

- Освоєння космосу.
- **1957 р.** за участю українських вчених в СРСР запущено **перший супутник Землі.**
- 1961 р. – виведення на орбіту Землі першого космонавта **Юрія Гагаріна.**
- Основоположником радянської космонавтики був виходець з України **Сергій Корольов.**

Література

- Духовному життю України в період **десталінізації (1953–1964 рр.)** було притаманне *вихід на літературний і суспільний обрії плеяди талановитої творчої молоді.*
- **Реабілітація** українських поетів М.Вороного, К.Косинки, В.Чумака та ін.
- Поява нових творів **Володимира Сосюри «Розстріляне безсмертя», Григорія Тютюнника «Вир», Михайла Стельмаха «Кров людська – не водиця», «Хліб і сіль», Олесь Гончара «Тронка».**
- **Григорій Тютюнник, поет, прозаїк**

«Шістдесятники»

- Виникнення плеяди молодих літераторів: **Ліна Костенко, Василь Симоненко, Іван Драч, Дмитро Павличко, Василь Стус.**
 - *«Нове покоління митців, які відійшли від шаблонної тематики попередніх часів, не закликали до боротьби за мир, не писали про передовиків колгоспників і робітників заводів, а виходили з того, що **«...поезія має бути поезією, а не агітацією у віршованій формі».***
 - **1960 р.** – створення у Києві **Клубу творчої молоді** – першого осередку **«шістдесятників»** на чолі з **Лесем Танюком**, який займався пропагуванням українських народних традицій. Учасники: Алла Горська, Іван Драч, Іван Світличний.
-

Ліна Костенко

- Авторка поетичних збірок «Над берегами вічної ріки» (1977), «Неповторність» (1980), «Сад нетанучих скульптур» (1987),
- роману у віршах «Маруся Чурай» (1979),
- поеми «Берестечко»
- За участь у **дисидентському русі** була надовго виключена з літературного процесу.

Література

- 1960-1980-і рр.: Поява нових творів О.Гончара «Собор», «Берег любові»,
- нищівна критика нового роману О. Гончара **«Собор» (1967 р.)**. До твору були висунуті звинувачення: *«...товариш Гончар, зрілий майстер художнього слова, автор відомих творів «Прапорonosці», «Людина і зброя», в своєму новому романі... як в кривому дзеркалі змалював працю, побут та духовний світ металургів і колгоспників Подніпров'я, провівши ворожий водорозділ між керівниками та масами»*.

Література

- **М.Стельмах** «Правда і кривда», «Дума про тебе», **П. Загребельний** «Диво», «Розгін».
- Видання віршів **Д.Павличка**, **І. Драча**, **Б.Олійника**.
- Велика популярність пісень на слова **А.Малишка** («Пісня про рушник»), **М.Ткача** («Марічка»), **Д.Павличка** («Два кольори»).
- Попри ідеологічний тиск, працювали письменники та публіцисти **М.Руденко**, **В.Стус**, **Є. Сверстюк**, **Л.Костенко**.
- Восени **1989 р.** Верховна Рада УРСР прийняла **Закон «Про мову»**, згідно з яким українська мова була оголошена державною. Збільшення шкіл з українською мовою викладання.

Кінематограф

- Зародження **«поетичного кіно»**. До періоду «застою» слід віднести висновок науковців: *«Свідченням прогресивних явищ в українському мистецтві стало утвердження і розвиток українського романтичного (поетичного) кіно. Творчість таких видатних діячів українського кіно, як С. Параджанов, І. Миколайчук стала відомою далеко за межами України»*.
- Вагомий внесок у розвиток кіномистецтва здійснили
- **Леонід Осика** («Тривожний місяць вересень»),
- **Юрій Ілєнко** («Білий птах з чорною відмітиною»),
- **Іван Миколайчук** («Вавилон-XX»),
- **Сергій Параджанов** («Тіні забутих предків»),
- **Леонід Биков** («В бій ідуть одні старики»).

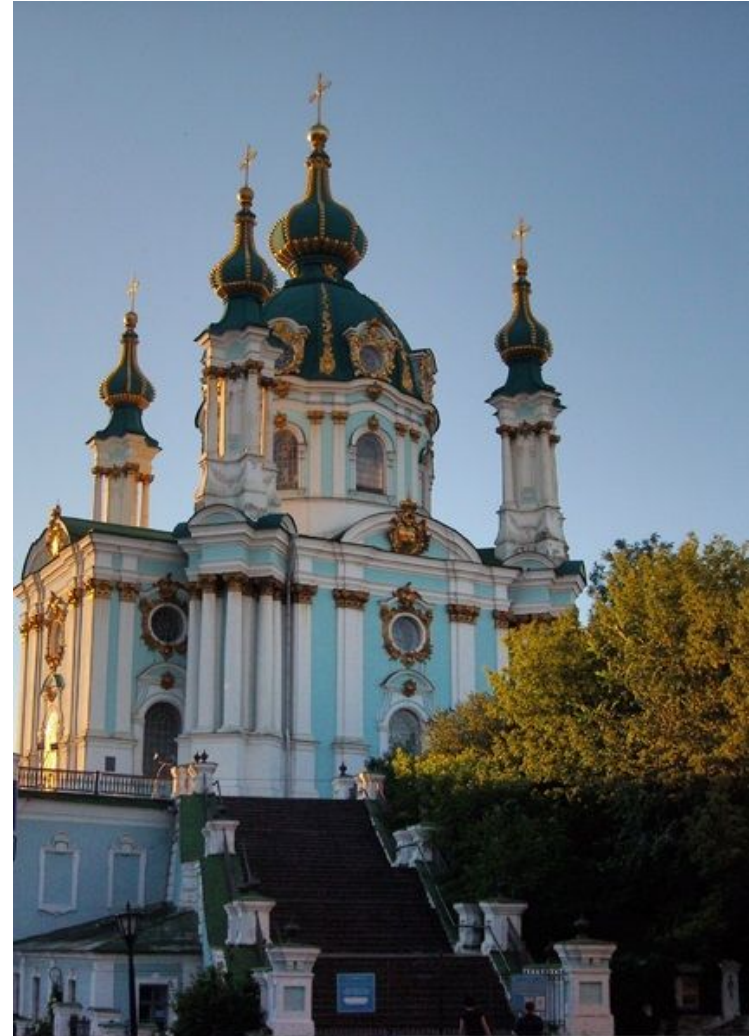
Театр та музика

- Яскрава гра Н.Ужвій, Б.Ступки, А.Роговцевої. Втрата національного колориту в **українському театрі**, активне витіснення української мови.
- Творча діяльність **оперних співаків** (Д.Гнатюк, М. Кондратюк, А.Солов'яненко).
- Створення **оперних творів**: «Тарас Шевченко», «Ярослав Мудрий» Г.Майбороди, «Вій», «Шельменко-денщик» В. Губаренка.
- Яскраві виступи українського народного **хору ім. Г. Верьовки**, капели **«Думка»**, **Гуцульського та Буковинського ансамблів** пісні і танцю.
- Плідна діяльність композитора **В.Івасюка** (пісні «Червона рута», «Водограй») .

Релігійне життя

- У 1988 р. в СРСР відбулося святкування тисячоліття хрещення Русі.
- 1990 р. – відродження заборонених церков і релігій. Відновлення УГКЦ, відродження УАПЦ, видання релігійної літератури.

Культура незалежної України

3.

Основні риси

- Відродження української культури.
- Демократизація,
- відміна цензури,
- позбавлення ідеологічного тиску
- вільний розвиток усіх художніх стилів і жанрів.

Освіта

- Поява різноманітних навчальних закладів, у т.ч., недержавних.
- Ком'ютеризація освіти.
- Реформування: перехід на 12-річну освіту, 12-бальну систему оцінювання, реформи вищої освіти.

Спорт

- 1990 – створено Національний олімпійський комітет.
- Від 1994 р. Україна бере самостійну участь в Олімпійських іграх.
- Чемпіони: **Оксана Баюл** (фігурне катання)

Спорт

- ❑ **Ірина Мерлені**
- ❑ вільна боротьба
- ❑ Катерина Серебрянська (художня гімнастика), Яна Клочкова (плавання),
- ❑ Віталій Кличко (бокс),
- ❑ Василь Ломаченко (бокс)

Релігійне життя

- 1991 р. – Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації». Зняття заборони на релігійне життя, забезпечення свободи віросповідання.
- Будівництво храмів. Збільшення кількості релігійних організацій, конфесій.
- Православна церква – поглиблення розколу: УПЦКП, УПЦМП, УАПЦ.
- Друга за кількістю віруючих – УГКЦ.

Література та мистецтво

- **Свобода творчості.** Урізноманітнення стилів творів. Повернення із забуття М.Куліша, М.Хвильового, В.Стуса.
- Розвиток літератури **постмодернізму**: твори О.Забужко, С.Жадана, Ю.Андруховича.
- **В театральному мистецтві** – творчість новаторів Р. Віктюка, Б.Шарварка, С.Донченка.
- **В кінематографі** – поява творів на українську тематику – «Роксолана», «Пастка».
- Українізація телебачення та радіомовлення.
- Плідна робота композиторів О.Білаша, О.Морозова, А. Горчинського.
- Популярність гуртків: «Океан Ельзи», «ВВ», «Скрябін», виконавці: Руслана Лижичко, П.Зібров. Проведення фестивалів «Червона рута», «Таврійські ігри», «Берегиня».

Контрольні питання

- Як ви розумієте поняття
- Лисенківщина
- Ждановщина
- Шістдесятники
- Як звали першого космонавта СРСР?
- Назвіть українських письменників середини ХХ ст.
- Українські художники
- Діячі кіномистецтва
- Спортсмени

